

Snille efterfrågas!

Rockefeller Foundation, forskarpersona och kön vid
Stockholms högskola under mellankrigstiden

Kirsti Niskanen

Amerikansk filantropi spelade en nyckelroll i internationalisering och finansiering av forskning i Europa efter första världskriget. Den enkla anledningen var att det fanns få inhemska, europeiska finansiärer som kunde matcha de amerikanska stiftelsernas finansiella styrka, deras vittgående aktiviteter och organisatoriska kapacitet, och som var beredda att stödja forskning med internationell inriktning.¹ Med hjälp av infrastrukturanlag och stipendieprogram för utlandsvistelser bidrog en av dessa stiftelser, Rockefeller Foundation (RF), till att bygga upp forskning även i Sverige (som den gjorde i övriga Europa) i discipliner och på områden som expanderade eller var på väg att institutionaliseras. Det ekonomiska resurstillskott som den amerikanska forskningsfinansieringen tillförde har diskuterats i tidigare forskning, både i Sverige och internationellt.²

Tillförseln av ekonomiska resurser var emellertid endast en sida av det internationella utbytet. Internationaliseringen och den transatlantiska mobiliteten av forskare medförde även nya sätt att organisera och bedriva forskning, påpekar sociologen Christian Fleck. Den sociala formen av ”projekt” blev den dominerande modellen för forskningsorganisation. Projektformen ställde nya krav på forskare: en vilja och förmåga att arbeta i team, tidsgränser att bedriva forskning, förväntningar om att nå och redovisa presentabla resultat, leverera forskningsrapporter och att få forskningsresultaten utvärderade.³

En sällan diskuterad dimension i den omfattande litteraturen om amerikansk forskningsfinansiering i Europa är den identitetsskapande innebörden och de könsrättsliga implikationerna som dessa finansieringsformer medförde.⁴ Ett uttalat mål för RF:s stipendieprogram var att skapa akademiska forskare som kunde inta ledande positioner inom sina fält efter utlandsvistelserna. Jag ska i denna artikel diskutera de olika sätt genom vilka dessa program bidrog till att skapa forskaridentiteter, eller *forskarpersonae*, under den period då de svenska forskningsuniversitetet tog form under första delen av 1900-talet. Omkring 150 svenskar erhöll Rockefellerstipendier för utlandsvistelser mellan 1925 och 1960.⁵ Majoriteten av dem var också knutna till de forskningscentra som RF bidrog till att skapa sedan mitten av 1920-talet. Alla aktiva forskarstipendiater var män.⁶ Enligt RF:s egen uppföljning hade omkring

två tredjedelar av dessa uppnått ledande eller erkända positioner inom sina forskningsområden några år efter utlandsvistelsen.⁷ I det perspektivet är det relevant att fråga: Vilka föreställningar om intellektuell talang och excellens kan utläsas i stiftelsens policydokument och i RF-tjänstemännens implementering av dem i forskningspraktik? Vilka forskare valdes till att bli RF-stipendiater? Hur skedde urvalsprocessen? Vilka implikationer hade stipendieprogrammen och de forskningspraktiker de främjade i termer av forskarpersona och kön? Studien avgränsas till att handla om samhällsvetenskap vid Stockholms högskola mellan 1920- och 1940-talet. Jag kommer att visa att en djupt rotad föreställning om vetenskapsmannen – eller personen som ett geni, en person med extraordinära mentala färdigheter, originalitet och kreativitet – kan skönjas som en bakomliggande tankefigur hos RF och dess forskningspolitik. Rockefellerfinansieringen representerade en viktig form av gränsdragningsarbete till förmån för män, både i termer av forskningens innehåll och forskningspraktiker.

Institutioner skapar forskarpersona

I ett ofta citerat temanummer i *Science in Context* (2003) introducerade vetenskapshistorikerna Lorraine Daston och Otto Sibum begreppet forskarpersona i syfte att betona de djupare och mera permanenta aspekterna av hur vetenskapliga identiteter formas som ett mellanting mellan individ och vetenskapliga institutioner. Persona är en kulturell identitet som formar individen ”i kropp och själ”, men även ett kollektiv med gemensamma egenskaper och en igenkännbar fysionomi. Persona är således både en personlig identitet (ett slags självmodellering) och en kollektiv identitet som bygger på tillgängliga repertoarer och historiska och kulturella mönster vilka kan användas för att skapa en vetenskaplig identitet.⁸

I temanumret presenterade Daston och Sibum en kronologi om hur olika forskarpersonae utvecklats historiskt och över tiden. Deras ansats har inspirerat historisk forskning, men också mött kritik. Exempelvis visar Mineke Bosch, med 1900-talets holländska historiker som exempel, att snarare än en historisk kavalkad är det mer fruktbart att utforska forskarpersonae som bricolage, en sammanblandning där existerande, gamla repertoarer och ideal om vad det innebär att vara forskare överlappar varandra och blandas med nya ideal, beroende på specifika personer och kontexter.⁹ Forskarpersona i denna bemärkelse kan studeras på individ- och kollektivnivå genom personliga dokument: reseberättelser, brev, dagböcker, självbiografier och biografier.

En relaterad, men något annorlunda, förståelse av persona presenteras av Conal Condren, Stephen Gaukroges, Ian Hunter med flera i *The Philosopher in Early Modern Europe* (2006). Enligt dem handlar persona både om en

vetenskapspersons självuppfattning och om position, ämbete eller förpliktelse (*office*), det vill säga de personliga kvaliteter, roller och plikter som är förbundna med att inneha en position som vetenskapsperson vid en viss historisk tid och plats.¹⁰ Persona i denna senare betydelse formas alltså även genom de (historiskt föränderliga) positioner och institutioner (ibland även icke-formaliserade sådana) som individen är en del av. Ett exempel på en personaskapande vetenskaplig position är en professorsstol – en tjänst med succession av innehavare – som än i dag kan förse den som erövrar ”stolen” anseende och en viss aura. Har en Isaac Newton eller en Immanuel Kant innehaft en ”stol” försees den med en ”anda” som gör positionen speciell, skild från andra liknande tjänster, skriver William Clark i sin diskussion om akademisk karisma. Stephen Hawkings anseende och berömmelse hör inte enbart samman med hans vetenskapliga kvalifikationer utan också med att han innehar ”Newtons stol”, påpekar Clark.¹¹ Slutsatsen är, med andra ord, att individer inte är de enda aktörer i vetenskapssamhället som skapar och upprätthåller forskarpersona.

Jag ska i denna artikel föra dessa diskussioner vidare och hävda att även forskningsfinansiärer är institutioner som fungerar personaskapande. I vetenskap, liksom i andra professioner, finns ett begränsat antal sätt att uppmärksamma och belöna framstående individer; utnämningar, priser, anslag och positioner är några av dessa.¹² Tillsammans med andra filantropiska organisationer, till exempel Carnegie Corporation och Ford Foundation, hörde RF till de nya aktörer som förändrade 1900-talets vetenskapliga landskap.¹³ De infrastrukturanslag och forsknings- och stipendieprogram de tillhandahöll försåg intellektuella med välfinansierade forskningsprogram, karriärmöjligheter och positioner vilka annars hade varit svåra, i vissa fall omöjliga, att uppnå.¹⁴ De bidrog därmed till att skapa nya ekonomiska strukturer för forskningsfinansiering. RF omvandlade genom sina stora program en lyx som många akademiker knappast hört talas om – möjligheten att försörja sig som vetenskapsperson – till en realitet för tusentals forskare världen över, konstaterar Margaret Rossiter i sin klassiska undersökning om kvinnors väg in i naturvetenskapen i USA.¹⁵ För amerikanska forskare med karriärambitioner hade förmågan att skaffa forskningsanslag redan vid ingången av 1940-talet i många discipliner blivit en viktig akademisk färdighet.¹⁶ Att vara en forskare som kunde erhålla anslag var inte enbart en eftertraktad färdighet – det var också statusskapande och blev en del av akademins belöningssystem, visar Pieter Huistra och Kaat Wils i en studie om en annan filantropisk organisation, Belgian American Educational Foundation (BAEF). Den finansierade efter första världskriget belgiska forskares vistelser i USA, med resultatet att uppskattningsvis 20 procent av landets akademiker under kortare eller längre perioder vistades vid

amerikanska universitet mellan 1920- och 1940-talet. Egenskapen att vara ”finansieringsbar”, att resa och att skapa internationella nätverk introducerades genom BAEF som en kvalitetsstämpel på forskare och var därmed personaskapande, konkluderar Huistra och Wils.¹⁷ Detsamma kan sägas om den Rockefellerfinansiering som jag undersöker i denna artikel.

Ett framgångsrikt personaskapande förutsätter vidare, som Karen Green och Jaqueline Broad visar i Condrens, Gaukroges och Hunters antologi, en publik: en erkänd forskarpersona är beroende av ett positivt mottagande i vetenskapsamhället, av de gränsdragningar som avgör vad som uppfattas och definieras som ”god vetenskap”.¹⁸ Således är forskarpersonae en del av de epistemologiska processer genom vilka vetenskaplig kunskap görs giltig, auktoriseras och legitimeras i vetenskapliga gemenskaper. Här är även Herman Pauls definition av forskarpersona som en sammansättning av färdigheter och kompetenser (*skills*), dygder och eftersträvansvärda egenskaper (*virtues*) och värden (*goods*) som en individ måste kunna uppvisa för att bli erkänd som en riktig vetenskapsperson vid en viss tid i en viss kontext empiriskt användbar.¹⁹ Sammantaget är det denna institutionella eller sociala dimension av forskarpersona som gör, som jag ska visa, att det är intressant att närmare studera RF:s agerande som forskningsfinansiär, och särskilt gruppen av RF-stipendiater.

Rockefeller Foundation i Europa och Sverige

Till de viktigaste privata stiftelserna som finansierade forskning i Europa efter första världskriget hörde Carnegie Corporation (CC) och Rockefeller Foundation (RF) samt, efter andra världskriget, även Ford Foundation (FF). Deras tillgångar byggde på de väldiga förmögenheter som skapats av 1800-talets amerikanska industrikapitalism. I nära samröre med ägarfamiljerna började stiftelserna under 1800-talet ge bidrag till skolor och utbildning, i huvudsak i USA. Att bygga upp och stödja utbildning ingick i det filantropiska tankegodset – ”att göra gott” och att ”förbättra människas villkor”.²⁰ Under 1910-talet intresserade sig stiftelseledningarna även för högre utbildning och forskning. Med bildandet av CC 1911 (med 125 miljoner dollar i stiftelsekapital) och RF (182 miljoner dollar) två år senare, skedde en bestående förändring i den amerikanska filantropins landskap, skriver Roger Geiger i sin diskussion om de amerikanska forskningsuniversiteten. Stiftelsernas ambition var att koncentrera resurserna på strategiskt viktiga och avgränsade områden, med syftet ”att främja utvecklingen och spridningen av kunskap och förståelse bland människorna i Förenta Staterna” (CC) och ”att främja mänsklighetens välbefinnande utöver världen” (RF).²¹ I stiftelserna placerades enorma resurser i händerna på de förvaltare som styrde

över tillgångarna och på de tjänstemän som anställdes för att bestämma hur de breda, vagt formulerade målen skulle förverkligas. Särskilt RF var från början intresserat av att skapa och inleda nya, betydelsefulla projekt. Områden som inledningsvis låg inom ramen för stiftelsernas verksamhet var medicin och folkhälsa.²² Strax före första världskriget började de även finansiera samhällsvetenskaplig och naturvetenskaplig forskning och utveckla nya former för att leda och organisera arbetet. Anställningen av utvecklingspsykologen Beardsley Ruml som direktör för en av Rockefellerstiftelserna, Laura Spelman Rockefeller Memorial (LSRM) 1922, och av filosofen och Rockefellerdirektören Wickliff Rose som ledare för General Education Board (GEB), som stödde naturvetenskaplig forskning, betecknade en ny era av forskningsfinansiering i Europa.²³

I termer av högre utbildning och forskning hörde Sverige (liksom de övriga länderna i Norden) till Europas periferi i början av 1900-talet. Antalet studenter i högre utbildning (räknat per 100 000 invånare) var i mitten av 1920-talet något lägre i Sverige än genomsnittet i den jämförelse av 30 (utvecklade) länder som Christian Fleck genomfört (150 i Sverige mot i genomsnitt 160 i de 30 länderna). Sveriges position i den internationella jämförelsen förbättrades något under 1930- och 1940-talen (233 studenter per 100 000 invånare år 1950) men den stora uppbyggnaden av högre utbildning kom först under 1950- och 1960-talen (1 486 studenter per 100 000 invånare år 1970). Världens ledande utbildningsnation var enligt denna jämförelse USA, med nästan tre- eller fyrfaldigt fler unga människor i högre utbildning än i Sverige och i de övriga nordiska länderna.²⁴

Även i termer av forskningsorganisation hade de svenska universiteten stora brister, skriver vetenskapsteoretikern Aant Elzinga i en översikt om svensk forskningsfinansiering. Nobelpriset hade visserligen skapats i början av 1900-talet och vitaliserat svensk naturvetenskaplig och medicinsk forskning, och en del svenska forskare hade gjort sig namn utomlands. Ordet forskning nämndes dock i de traditionella, statsägda universitetens (Uppsalas och Lunds) statuter först 1916 och vid dem fanns endast få forskningsmiljöer utanför naturvetenskap och medicin. Universiteten var isolerade från samhället och mötte helt enkelt inte kraven på ett modernt forskningsuniversitet, sammanfattar Elzinga. De två högskolorna i Stockholm och Göteborg intog i dessa avseenden en mellanposition och de teknologiska instituten Chalmers och Kungliga Tekniska högskolan bedrev forskning inom teknik och industri- och handelsrelaterade områden. De statliga forskningsråden grundades först under 1940-talet.²⁵

I denna kontext trädde RF in som forskningsfinansierare i Sverige i mitten av 1920-talet. Huvuddragen i processen är kända genom Earlene Cravers och David Seims studier om den nationalekonomiska forskningsmiljön

vid Stockholms högskola och Olof Ljungströms undersökning om hur RF bidrog till att bygga upp medicinsk forskning vid Karolinska institutet i Stockholm.²⁶

RF:s forskningsstöd bestod av två delar: infrastrukturstöd för att bygga upp och stödja forskningsmiljöer och av stipendieprogram. Dessa två var relaterade till varandra såtillvida att de flesta stipendier beviljades till forskare i de kunskapscentra som stiftelsen bidrog till att skapa.²⁷ I Sverige skedde det i samarbete med akademiker, staten (ecklesiastikdepartementet) och kommunala myndigheter (framför allt Stockholms stad) där RF bidrog till att skapa kunskapscentra i första hand i Stockholmsområdet och, till viss del, i Uppsala och Lund, som framgår nedan (tabell 1). Av de beviljade stipendierna inom samhällsvetenskap, humaniora, naturvetenskap och medicin gavs 60 procent till forskare vid Stockholms lärosäten (Karolinska institutet, Stockholms högskola, Handelshögskolan och Folkhälsoinstitutet var de viktigaste) medan huvuddelen av resten, drygt 30 procent av stipendierna, fördelades mellan lärosäten i Uppsala och Lund.²⁸ Inom samhällsvetenskap och humaniora var Stockholmsinriktningen ännu något starkare, 63 procent av de beviljade stipendierna. Det beror på den satsning som stiftelsen gjorde för att bygga upp ett samhällsvetenskapligt kunskapscentrum vid Stockholms högskola 1924–1938, med inriktning på nationalekonomi, sociologi och, i viss mån, statsvetenskap.²⁹

Tabell 1: Rockefeller-stipendiaterna inom samhällsvetenskap, humaniora, naturvetenskap och medicin 1925–1960, fördelade på lärosätens placering.

Lärosätets placering	Stipendiaterna, andel	Stipendiaterna, antal
Stockholm	60	90
Uppsala	17	25
Lund	16	24
Göteborg	3	4
Övriga	5	7
Totalt	101	150

Källa: Rockefeller Archive Center (RAC), Sleepy Hollow, N.Y.: RF Rb 10 Fellowship recorder cards.³⁰

*Den samhällsvetenskapliga forskningsmiljön
vid Stockholms högskola*

Historien om hur Rockefellersfären kom att stödja svensk samhällsvetenskaplig forskning är, som jag nämnde ovan, välkänd. När Bearsley Ruml tillträtt som direktör för LSRM sökte han efter nya institutioner och områden att stödja, både i USA och Europa. Det sammanföll med att Gösta Bagge, som hade vistats som student vid Johns Hopkins 1904–1905, hade fått ett stipendium från Swedish-American Foundation och befann sig på en forskningsvistelse vid Stanford och Harvard 1924. Bagge var professor i nationalekonomi och socialpolitik vid Stockholms högskola och när han hörde om RF:s planer sökte han upp Ruml i New York i september 1924.³¹ LSRM hade vid denna tidpunkt redan beviljat omfattande infrastrukturstöd till bland annat London School of Economics som, för övrigt, hade varit en förebild för det slags institut som Gustav Cassel lagt upp planerna för redan 1901 i en artikel i *Ekonomisk Tidskrift*.³²

Den amerikanske historikern David Seim har undersökt LSRM och dess anslagspolicy mellan 1880- och 1920-talet. Han menar att stiftelsens intresse för Stockholms högskola ingick i en övergripande forskningspolicy där studier om ”icke-kapitalistiska regioner” ingick. Det svenska folket hade röstat fram en ”blandekonomi” med sociala innovationer som åttatimmars arbetsdag, lönerregleringar och organiserade fackföreningar, det kunde ses som ett experiment med ett nytt slags ”välfärdsstat” med ”social teknologi” som borde undersökas med vetenskapliga metoder.³³ Seim diskuterar i sin bok förhållandena i Sverige endast kort och skissartat och hans tolkning kan diskuteras. Men utan tvekan var det så att Bagge lyckades övertyga Ruml om att den samhällsvetenskapliga miljön vid Stockholms högskola var värd stöd. De stora mängder longitudinella demografiska data av god kvalitet och en homogen population gjorde Sverige till ”ett idealiskt laboratorium för vetenskaplig samhällsvetenskaplig forskning”, ska Bagge ha framfört till Ruml.³⁴

Under tolv år mellan 1926 och 1938 bidrog Rockefellerstiftelserna till att bygga upp en samhällsvetenskaplig forskningsmiljö vid Stockholms högskola. De beviljade anslagen, omkring 280 000 dollar, fördelades på forskning (130 000), byggnader (121 000 för Socialvetenskapliga institutet och dess bibliotek), anställningar av personal (11 250), publiceringsstöd (10 700) och resten för en utbytesfond.³⁵

Satsningen på Stockholms högskola ingick i en strategi varvid RF bidrog till att bygga upp samhällsvetenskaplig forskning i Europa. I RF:s interna dokument framgår att stiftelsen hade delat upp de europeiska forskningscentra den stödde i två kategorier: ett fåtal huvudcentra (London, Oxford, Paris och

Socialvetenskapliga institutet, Stockholms högskola, 1938, byggt med Rockefellerfinansiering. Källa: Rockefeller Archive Center, Sleepy Hollow, N.Y.

Berlin) och ett stort antal andrahandscentra i olika länder på kontinenten (där bland annat Socialvetenskapliga institutet vid Stockholms högskola ingick, tillsammans med motsvarande institut i Köpenhamn, Institute of Economics and History, och Institute of Economic Research i Oslo).³⁶

RF:s sätt att fördela forskningsstöd i Europa måste förstås mot bakgrund av dess roll som forskningsfinansierare i USA och det heterogena amerikanska systemet för högre utbildning där olika slags universitet (statliga och privata, inklusive särskilda kvinnouniversitet) ingick.³⁷ Stiftelsen betraktade sig inte som bunden av existerande europeiska universitetsstrukturer och traditionella disciplinräns utan finansierade den typ av forskning som stiftelseförvaltarna, i samråd med RF-tjänstemännen, vid sina styrelsemöten beslutade var intressant och angeläget att stödja. Stiftelsens stöd riktades därför ofta till institutioner, forskargrupper och forskare på områden som ännu inte institutionaliserats inom eller vid sidan av de gamla universiteten. Inom samhällsvetenskaplig forskning fick Beardsley Rumls vetenskapssyn stor genomslagskraft, trots att han var tämligen oprövad som akademiker och endast 27 år gammal när han blev ledare för LSRM och dess satsning på samhällsvetenskaplig forskning.³⁸ Rumls filosofi var att den samhällsvetenskapliga forskningen skulle vara empirisk, induktiv och bidra till att lösa aktuella samhälleliga problem.³⁹ När LSRM avvecklades och ingick i

det nybildade, större RF, avgick Ruml 1928 och lämnade Rockefellerfären. Hans vetenskapssyn kom dock att präglade RF:s samhällsvetenskapliga forskningspolicy även fortsättningsvis.⁴⁰

Vilken var då RF-finansieringens betydelse för Stockholms högskolas samhällsvetenskapliga forskning? De centrala institutionerna i Europa fick mycket större anslag – exempelvis tilldelades London School of Economics drygt 1,2 miljoner dollar under 1924–1928. I det perspektivet var anslagen till Stockholm (och andra liknande institut) relativt små.⁴¹ Men på samma sätt som vid de amerikanska universiteten, som RF också stödde, var medlen strategiskt viktiga av flera skäl.⁴² För det första handlade RF-anslagen om betydande summor i relation till Stockholms högskolas totala budget som i huvudsak byggde på bidrag från Stockholms stad, privata donationer och ränteinkomster.⁴³ RF-anslagen var ett betydande tillskott utan vilka forskningen inte kunnat byggas upp i den omfattning som skedde under 1930-talet.⁴⁴ För det andra hade RF-anslagen viktiga indirekta effekter. Stiftelsefinansieringen fungerade som *seed money* på grund av de medfinansieringskrav som alltid ingick i RF:s finansieringsplan. Stockholms stad ställde till exempel upp med

Socialvetenskapliga institutets bibliotek, Stockholms högskola, byggt med Rockefellerfinansiering, 1938. Källa: Rockefeller Archive Center, Sleepy Hollow, N.Y.

en tomt i innerstaden för Socialvetenskapliga institutet och dess bibliotek och det blev möjligt att locka svenska finansärer att ge ökat forskningsstöd till högskolan.⁴⁵ För det tredje var RF-projekten nära förbundna med högskolans samhällsvetenskapliga forskningsagenda. RF hade mycket medvetet gått in i processen att skapa empirisk samhällsvetenskaplig forskning vid Stockholms högskola med nationalekonomin som bas, och med syftet att även andra kunskapsområden och nya discipliner skulle utvecklas vid sidan av det Socialvetenskapliga institutet. Socialvetenskapliga institutet fick i sin nya byggnad på Odengatan sällskap av Socialinstitutet och de två korsbefruktade varandra. Eftersom Stockholm saknade ett samhällsvetenskapligt bibliotek – studenterna och doktoranderna hade fått åka till Kiel och London för att få tillgång till relevant litteratur – byggdes ett bibliotek i anslutning till instituten. RF beviljade medel både för biblioteksbyggnaden och en särskild engångssumma för bokinköp medan Stockholms högskola finansierade de löpande kostnaderna.

Informella kontakter och institutionella mekanismer

De filantropiska stiftelserna var i USA djupt involverade i hela landets forskningsfinansiering. Förutom direktstöd till universiteten deltog de även i skapandet av forskningsråd. Exempelvis bidrog både CC och RF till bildandet av det första nationella forskningsrådet, National Research Council, på 1910-talet, och ett särskilt forskningsråd för samhällsvetenskaperna finansierades till övervägande del med medel från Rockefellerfären (LSRM) 1924.⁴⁶ Den amerikanska situationen måste ha varit en inspiration för Gösta Bagge eftersom han 1931 – i samband med att finansiering för Stockholms högskolas byggnader och forskning beviljats – presenterade en detaljerad plan för hur ett samhällsvetenskapligt forskningsråd skulle skapas i Sverige, med initieringsanslag från RF och i nära kontakt med Socialinstitutet som han själv ledde. Planen återges i detalj i John van Sickles dagbok. van Sickle var tjänsteman vid RF:s Europakontor och hade under dessa år Sverige som sitt ansvarsområde.⁴⁷ Idén kan inte ha väckt genklang hos RF eftersom den inte nämns i de fortsatta kontakterna mellan Bagge och stiftelsen. Men händelsen visar att kontakten med den amerikanska finansieringen väckte stora förhoppningar hos svenskarna. Till saken hör att RF ville ge sitt bidrag i tysthet, utan stor uppmärksamhet. När beskedet om RF-finansieringen tillkännagavs i ett brev till högskolans rektor Sven Tunberg med kopia till Gösta Bagge i maj 1931, ville högskolan ge den nya utvecklingen en bred publicitet i tidningarna. Det avvisades bestämt av stiftelsen: ”Jag förstår så klart de lokala fördelarna av sådan publicitet”, skrev van Sickle till Gösta Bagge, men, fortsatte han, en sådan publicitet ligger

inte i stiftelsens intressen och Bagge bör se till att RF inte ges huvudrubriker utan endast nämns som en av bidragsgivarna.⁴⁸

Bakom kulisserna hade RF-tjänstemännen ett konkret och vardagsnära samarbete med de akademiker och institutioner till vilka stiftelsen gav infrastrukturstöd. Vid Stockholms högskola skedde det i huvudsak i samspel med Bagge och Sven Tunberg, men RF hade också nära kontakt med andra tjänstemän vid högskolan liksom med representanter för Stockholms stad. Det gav RF-finansieringen ett slags halvoffentlig status, vilket underströks av att RF-tjänstemännen även umgicks med USA:s diplomatiska representanter i Sverige. Förutom arbetsmöten, forskarintervjuer och projektgenomgångar var RF-tjänstemännens rundresor i Europa tillfällen för sightseeing, informellt umgänge, akademiskt skvaller och kontaktskapande. John van Sickles besök i Sverige i 1931 kan tjäna som ett exempel.

Efter att van Sickle anlät till Stockholm med tåg från Berlin på morgonen den 5 januari, och välkomnats av Bagge på stationen, följde en promenad i "universitetskvarteren" och på området för de planerade byggnaderna för Socialvetenskapliga institutet och dess bibliotek. "Värdefullt läge och bra placering med hänsyn till övriga universitetsbyggnader", noterar van Sickle i dagboken. Han träffade även tjänstemän vid högskolan och granskade de preliminära byggnadsplanerna. Vid lunchen närvarade några av högskolans professorer och docenter – Eli Heckscher (ekonomisk historia), Olof Kinberg (kriminologi), Percy Quensel (mineralogi), Karl Arvid Edin (demografi) och Harald Cramér (matematisk statistik) samt representanter för Socialinstitutet och Förbundet för Socialt Arbete, samt bankdirektören Carl Lagercrantz. Under eftermiddagen och dagen efter hade van Sickle en detaljerad genomgång med Bagge om dennes olika projekt: forskningsrådet, Socialvetenskapliga institutets forskning samt de nya byggnaderna. Vistelsen avslutades med lunch på den medeltida restaurangen "the Golden Peace" (Gyldene Freden) samt med middag hos Bagge på kvällen, med representanter från den amerikanska legationen i Stockholm, mr. och mrs. Edward Crocker, på plats – "ett förtjusande par", konstaterar van Sickle avslutningsvis i dagboken.⁴⁹

Sammantaget låg RF-finansieringens effektivitet vid Stockholms högskola, liksom den gjorde vid de amerikanska universiteten, i att den skapade institutionella mekanismer som bidrog till tvärvetenskapliga samarbeten och inrättandet av nya discipliner. När Gunnar Myrdal efterträtt Gösta Bagge som RF:s kontaktperson i Sverige betonade han i ett brev till stiftelsen 1937 att det endast funnits ett embryo till samhällsvetenskaplig forskningsmiljö vid högskolan, med två professurer och en docenttjänst i nationalekonomi, då RF-finansieringen startade. Nu hade högskolan, med hjälp av andra donationer, fått professurer i statsvetenskap och statistik

samt (i utkanten av samhällsvetenskap) i moralfilosofi och psykologi. Den sociologiska forskningen och undervisningen hade börjat byggas upp med inspiration av Dorothy Swaine Thomas forskning och undervisning och studentantalet var växande.⁵⁰

RF avvecklade sitt program- och infrastrukturstöd till samhällsvetenskaplig forskning i Stockholm 1939–1940 på grund av ändrade prioriteringar i anslagspolicyn. Fonden fortsatte dock att stödja enskilda forskare och miljöer som ansågs strategiska för uppbygganden av nya kunskapsområden: sociologi vid Stockholms högskola och vid Uppsala och Lunds universitet, folkhälsovetenskap, ekonomisk historia, internationella relationer och internationell ekonomi. Efter att fonden skapat en forskningsdivision för humaniora 1933 beviljades efter andra världskriget enstaka anslag även till svensk humanistisk forskning – om amerikansk litteratur och romanska språk. En forskare som fick ett stort och oreserverat stöd från RF var historikern Magnus Mörner som med hjälp av RF-medel och stipendier i slutet av 1950-talet lade grunden för sin karriär som expert i latinamerikansk och kolonialhistoria.⁵¹

Den samhällsvetenskapliga forskningens inriktning och gränser

När RF-tjänstemännen 1940 utvärderade stiftelsens insatser i Sverige konstaterade de att i inget annat land hade stödet till samhällsvetenskapliga forskningsmiljöer varit så framgångsrikt som i Sverige och i så hög grad skett i samstämmighet med stiftelsens övergripande intentioner. Målet med RF:s stöd hade varit, enligt rapporten, att utveckla ett institutionellt centrum som kunde bedriva forskning, utbilda studenter och utarbeta sociala experiment med den svenska staten. Av tre skäl hade Sverige erbjudit ovanliga möjligheter för social experimentering: på grund av den svenska regeringens traditionella respekt för expertkunskap, närvaron av utmärkta nationalekonomer vid Stockholms högskola (Gösta Bagge och Gustav Cassel) samt deras aktiviteter i offentliga sammanhang (i statliga utredningar och i den politiska debatten). Svenska forskare hade även insett behovet av att förbättra svensk forskningsteknik, konstaterade RF-tjänstemännen:

Highly theoretical and deductive studies characterized the treatment of the social sciences in the universities, while uncritical collection of masses of material marked research by government agencies. RF expected that the institute's staff, aided by RF funds, would be able to utilize the data available in government offices to develop a technique of inductive, realistic research, and that the government would be willing to test the results of research in official action.⁵²

RF:s förfaringssätt kan med sociologen Thomas Gieryns diskussion om gränsdragningsarbete – hur vetenskaplig kunskap avgränsas och vinner epistemisk auktoritet i samhället – kopplas till diskussionen om forskarpersona. Vetenskapssamhället – inklusive aktörer som RF, framhäver vissa egenskaper och utmärkande drag hos vetenskapen. Vetenskap kan då avgränsas från andra, närliggande kunskapsområden, som till exempel politik eller religion, eller vad som uppfattas som ”dålig vetenskap”. Gränsdragningsarbetet ger vetenskapen en epistemisk auktoritet men bygger samtidigt på att man på ett trovärdigt sätt kan hävda vad som ingår i den.⁵³

När RF uttrycker sig om den samhällsvetenskapliga forskningens inriktning vid Stockholms högskola ger den uttryck för värden som forskare och forskningen måste uppfylla för att anslag ska beviljas: forskningen ska vara induktiv, empiriskt baserad och samhällsnyttig. Genom detta drogs gränser till annan forskning och andra forskare: deduktiv, teoretiskt inriktad forskning avvisades. Ett exempel på hur gränsdragningsarbetet omsattes i praktik och hur samhällsvetarna vid Stockholms högskola (åtminstone Gösta Bagge och kretsen kring honom) fungerade i samklang med – eller hade inspirerats av – de amerikanska idealen var när högskolan i början av 1930-talet skulle bygga upp undervisning och forskning i sociologi. Gunnar Myrdal hade under sin vistelse som Rockefellerstipendiari i USA 1929–1930 blivit intresserad av sociologiska perspektiv på nationalekonomi och av den amerikanska, empiriska sociologin. Särskilt hade han inspirerats av Chicagoskolan och av William Issac och Dorothy Swaine Thomas undersökningar inom familjesociologi. Gunnar och Alva Myrdal var bekanta med forskning av paret Thomas som också besökte Stockholm och undervisade vid högskolan i början av 1930-talet.⁵⁴ Dorothy Thomas var anställd vid Yale och Gösta Bagge ville rekrytera henne till Stockholm för att undervisa och träna studenter i sociologisk metod. Han ansökte om extra anslag (vilket också beviljades) hos RF 1933 och motiverade anställningen av Dorothy Thomas med att hon hade exakt de rätta kompetenser och egenskaper som Stockholmsinstitutionen var i behov av. Eller, med Gösta Bagges ord:

What we need is not at all a sociologist of the more philosophical or German type but exactly the kind of scientist Dr. Thomas has shown herself to be. She is no doubt an exceedingly competent sociologist, exceptionally well-trained in techniques, and with abilities to carry through concrete investigations.⁵⁵

Dessa slags gränsdragningsprocesser bidrog till att skapa en kunskaps-gemenskap som medförde inneslutning av vissa personer och uteslutning av andra. Bland de inneslutna fördes några individer till de högsta positionerna.

*”Snille och kvalitet” –
Rockefeller-stiftelsen skapar forskarpersona*

Institutionaliseringen av forskningsfinansiering påverkade 1900-talets vetenskapliga landskap på ett djupgående sätt. Flera av de finansieringsinstitutioner som bildades mellan 1910- och 1940-talet, såväl nationella som internationella, offentliga som privata, existerar än i dag. I Sverige skapades de nationella forskningsråden, som jag konstaterade tidigare, under 1940-talet. RF och andra former av privat forskningsfinansiering föregick alltså de statliga råden och spelade därför ofta en avgörande roll i skapandet av nya discipliner och forskningsområden. De utgjorde en ny ekonomisk struktur på universitet och högskolor och bidrog genom urvals- och selektionsprocesser både till att definiera vad som var ”bra” och angelägen forskning och vilka som uppfattades som ”bra”, erkända vetenskapspersoner.

Bland RF:s stödformer hörde stipendieprogrammen till de mest lyckade, enligt stiftelsens egna utvärderingar.⁵⁶ De inleddes med stöd till naturvetenskap under 1919 och från 1924 beviljades stipendier även för samhällsvetare.⁵⁷ RF:s stöd för samhällsvetenskap utvärderades av Tracy B. Kitteridge, direktör vid stiftelsens Europakontor, strax innan kriget bröt ut i september 1939. Under de 15 år som gått mellan 1924 och 1939 hade stiftelsen beviljat knappt 600 stipendier till samhällsvetare i Europa och i de brittiska kronkolonierna (Kanada, Australien, Nya Zeeland, Sydafrika). Stipendierna hade ett gott anseende i forskarvärlden, kom Kitteridge fram till, genom att en stor andel av de nominerade männen snabbt uppnått ledande positioner på universitet och forskningsinstitutioner och blivit ansvariga för ledningen av de institut som RF stödde. I genomsnitt hade två tredjedelar (67 procent) av stipendiaterna i de olika regionerna (Storbritannien och dess kronkolonier, Västeuropa, Nordeuropa, Tyskland, Italien och Centraleuropa samt Östeuropa) uppnått ”erkända positioner” på sina fält. Var fjärde stipendiat hade blivit professor och ytterligare en tredjedel hade andra universitetspositioner. Norden utmärkte sig, i likhet med Storbritannien och Östeuropa, med drygt 70 procent av Rockefellerforskarna i erkända positioner.⁵⁸ I ett annat sammanhang konstaterade Kitteridge också att tidigare stipendiater ofta anlätades som experter och fick tjänster i internationella organ, exempelvis vid Nationernas Förbund.

Vilka valdes då ut till Rockefellerforskare? ”We are interested of brains and quality”, fastslog en RF-tjänsteman i en intern promemoria 1937.⁵⁹ Det sammanfattar träffande de förväntningar och krav som stiftelsen ställde på forskare. Jag har undersökt urvalsprocessen och stipendiaternas väg i akademien genom de stipendiekort som finns i RF:s arkiv, genom stipendieansökningar och -rapporter som är delvis sparade, brevväxling mellan

tjänstemännen och stipendiaterna, RF:s internrapportering och utvärderingar samt genom tjänstemännens dagböcker. Genom dessa får man en god sammanhängande bild av både det utbyte av kunskap, metoder och kontakter som det internationella utbytet var avsett att leda till och hur stiftelsen genom sin forskningspolicy och anslagspraktiker bidrog till att skapa forskarpersona.

RF:s urvalsförfarande kan karakteriseras som elitistiskt och icke-meritokratiskt. Stiftelsens rådgivare och dess tjänstemän identifierade områden och personer som skulle stödjas, med utgångspunkt i de riktlinjer som RF centralt hade ställt upp. Dessa riktlinjer var vaga, som framgätt tidigare, och tillämpades förhållandevis fritt. Särskilt under mellankrigstiden ansågs RF:s Pariskontor ha varit tämligen självständigt i förhållande till huvudkontoret i New York. De stora filantropiska stiftelsernas tjänstemän kännetecknades av en bred, liberal internationalistisk orientering och ideologi, enligt Katharina Rietzler som har undersökt den amerikanska filantropins aktiviteter i Europa under mellankrigstiden. Det innebar att RF i Europa stödde forskning som ansågs bidra till att skapa en fredlig internationell ordning genom utbildning och forskning.⁶⁰

Till en början gick själva proceduren till så att RF anlidade etablerade forskare i utvalda länder som experter och dessa bads föra fram tänkbara stipendiekandidater. I Sverige avlönades Gösta Bagge som rådgivare 1926–1932. När ansökningarna sedan kom in granskades de av tjänstemännen som besökte olika lärosäten i Europa och intervjuade de sökande. Ibland, särskilt under de första åren, verkar formella meriter ha spelat en mindre roll. Efter hand, under 1930-talet, hade fastare rutiner utarbetats och RF hade en utvecklad modell för anslagsgivning som forskarna anpassade sig till, som Olof Ljungström påpekar i sin granskning av KI.⁶¹ Efter att nya rutiner införts 1933–1934 sköttes hela processen av RF:s tjänstemän som på sina rundresor på europeiska lärosäten identifierade intressanta kandidater med utgångspunkt i rekommendationer av ledande forskare på olika områden. Denna senare modell påminde om ett *peer review*-förfarande och ansågs ge bättre resultat när det gällde att identifiera forskarbegåvningar. Även om urvalet byggde på rekommendationer blev processen effektivare, enligt RF, eftersom tjänstemännen inte var bundna av lokala särintressen och i direkt kontakt med miljöerna kunde välja bland en större grupp lovande kandidater.⁶²

Personakonstruktionen i processen skedde på flera nivåer. En vetenskaplig självmodellering förväntades av stipendiaterna, till att börja med. Dessa skulle, med Herman Pauls terminologi, tillägna sig de värden som RF förordade och anpassa sig till dess övergripande forskningspolitiska ideologi.⁶³ I Kitteridges rapport framgår att stipendier inom samhällsvetenskap

beviljas normalt till forskare vars program och arbetsområden i huvudsak handlar om analyser av samtida fenomen med den induktiva studien av sociala processer. Kandidaturer av män som arbetar inom områden som i huvudsak är av historisk, filosofisk, juridisk eller pedagogisk betydelse, förordas endast i enskilda fall.⁶⁴

Vidare förmedlade finansieringen till Europa idéer och praktiker från de amerikanska forskningsuniversiteterna, som hade sina rötter i 1800-talets tyska Humboldtuniversitet.⁶⁵ RF-finansieringen gavs vanligen i projektform vilken, i sin tur, var en innovation som revolutionerade den europeiska forskningen, hävdar Christian Fleck i sin undersökning av transatlantisk forskarmobilitet. Projektforskningen ställde, som nämnts tidigare, nya krav på forskare: förmåga och vilja att arbeta i team, tidsgränser för forskning, presentabla forskningsresultat och utvärdering av resultaten.⁶⁶ Processen var ömsesidig: det moderna forskningsuniversitetet skapade en ny typ av akademiker som byggde upp en persona genom publicering och genom att leda forskningscentra och förverkliga sig genom forskningsprojekt, som William Clark påpekar i sin diskussion om akademisk karisma.⁶⁷ Forskare som uppfyllde dessa slags förväntningar var idealiska RF-forskare, vilket framgår av interna dokument där tjänstemännen ofta frispråkigt kommenterade de individuella forskarna och deras egenskaper. En sann, riktig forskare var – i RF-diskursen – utåtriktad och oberoende, behärskade teamarbete, hade förmåga att leda forskargrupper och ägnade sig åt ”ren forskning”. En tystlåten och blyg person, även om denne utträttade ett utmärkt arbete och uppvisade god forskningskompetens, befarades inte kunna dra nytta av de ”immateriella belöningar” (kontakter, nätverk) som stipendieprogrammen vad avsedda att ge.⁶⁸

På vardaglig praxisnivå skedde personaskapandet i flera steg under själva stipendieprocessen: genom de sätt på vilka stipendiekandidater identifierades, genom de formulär som de sökande fyllde i – där skulle anges, förutom tidigare studier och meriter, även uppgifter om de sökandes hälsa –, genom intervjuer tjänstemännen genomförde med de sökande och genom den uppföljning som RF gjorde under och efter stipendievistelserna.⁶⁹

Anslagspraktiker och kön

I RF:s interna språkbruk omtalas stipendiaterna rutinmässigt som ”män”, trots att det i programförklaringar om stipendiepolicy ibland deklarerades att syftet med programmen var att upptäcka män och kvinnor av [...] unusual promise and afford them the opportunity for advanced growth and development of a kind that is not ordinary available”.⁷⁰ Vilka effekter hade då stiftelsens anslagspraktiker i termer av kön?

Drygt 150 RF-stipendiater 1926–1960 var svenskar och omkring 40 av dem var samhällsvetare.⁷¹ Majoriteten (drygt en tredjedel) var nationalekonomer, följt av sociologer (drygt en femtedel) och forskare från andra, spridda discipliner. Disciplingränserna var inte tydligt etablerade under denna tid och i RF:s kategorisering räknades exempelvis historia till samhällsvetenskap.⁷² Några allmänna drag med avseende på kön och civilstånd karakteriserade forskarna i denna grupp. Av de 40 som jag har uppgifter om var alla, utom två, män.⁷³ 32 av männen (76 procent) var gifta. Stipendiaternas medianålder var 32 år. Slutsatsen är att det var en manlig forskarpersona som RF-finansieringen bidrog till att skapa. Hur gjorde den det, mer exakt?

RF-stipendierna var av tre slag. Den första formen var utbildningsstipendier som beviljades till yngre, icke-disputerade forskare, särskilt under stipendieprogrammets första år under 1920-talet. Den andra typen var forskarstipendier som var avsedda för lovande disputerade forskare i 25–30-årsåldern. Den tredje formen var specialstipendier som beviljades för mogna forskare som behövde förkovra sig och skapa kontakter med ledande forskare och forskningsmiljöer utomlands för att fullfölja en specifik forskningsinsats. Forskarstipendierna var den dominerande, och mest prestigefyllda, stipendieformen.

RF-finansieringens inträde vid Stockholms högskola sammanföll med att kvinnor, mycket långsamt under 1920- och 1930-talen, började ta plats i högre utbildning och forskning. Fokus i högskolans samhällsvetenskapliga satsning var nationalekonomi. I Sverige fanns under denna tid två kvinnor som disputerat i ämnet, och som skulle kunnat komma ifråga som forskarstipendiater: Margit Cassel Wohlin och Karin Kock. Margit Cassel var dotter till Gustav Cassel och disputerade som första kvinna i nationalekonomi 1924. Hon gifte sig med Nils Wohlin, en av Cassels elever, och lämnade den akademiska forskningen. Karin Kock, vars karriär jag undersökt i *Kärriär i männens värld. Nationalekonomen och feministen Karin Kock* (2007), disputerade 1929. Hon var till en början missgynnad av Gösta Bagge men erbjöds ett forskarstipendium 1935 när Bagge slutat som RF-rådgivare och Gunnar Myrdal utnämnts till professor vid högskolan. Kock avstod dock från att åka till USA av privata skäl. Hon hade ett par år tidigare mött sin stora kärlek och blivande man, advokaten Hugo Lindberg, och deklarerade att hon inte var intresserad av att söka jobb utanför Stockholm–Uppsalaområdet.⁷⁴

De två övriga kvinnor som båda beviljades utbildningsstipendier var Elsa Abramsson och Alva Myrdal. Båda var odisputerade. Abramsson var Gösta Bagges elev från Socialinstitutet och syftet med hennes vistelse var att studera socialt arbete vid universitetet i Chicago. Abramsson hade svårigheter med engelskan, beviljades därför ett extra stipendium och stannade två år i USA. Hon gjorde till slut bra ifrån sig i studierna men gifte sig, enligt

Karin Kock i sitt arbetsrum på Socialvetenskapliga institutet vid Stockholms högskola, 1938. Källa: Rockefeller Archive Center, Sleepy Hollow, N.Y.

RF:s dokumentation, och slutade vid Socialinstitutet.⁷⁵ Alva Myrdal fick ett stipendium som medföljande till sin man, i syfte att studera psykologi och socialpsykologi först i London och sedan i USA. Myrdal gjorde, som bekant, ingen akademisk karriär. En bidragande orsak var kanske, förutom de politiska och socialpolitiska intressen som hon hade, att det ännu inte fanns någon forskningsmiljö på hennes intresseområden i Stockholm. Hur kom det sig att så få svenska RF-stipendiater inom samhällsvetenskap var kvinnor?

Mansdominansen bland RF-stipendiater gällde inte enbart Sverige utan har konstaterats även i internationell forskning, till exempel av Christian Fleck som dock inte ger någon förklaring till fenomenet.⁷⁶ Vad gäller svenska förhållanden kan förklaringen sökas i en logik där utbudet skapade sin egen efterfrågan. RF ville göra skillnad med sina pengar. Ett mål som fanns med i RF:s policy från stipendieprogrammets första tid men blev tydligt formulerat under 1930- och 1940-talen var att stipendiaterna skulle inta ledande positioner på sina forskningsfält efter utlandsvistelserna. Det ledde till att stipendier tilldelades forskare som fonden ansåg ha potential att bli akademiska ledare. De flesta som identifierades som tänkbara ledare var män helt enkelt för att utbudet av kvinnor på de flesta områden var litet, eller obefintligt, och för att de som identifierade och plockade fram de eventuella stipendiaterna var män som valde bland sina adepter och tidigare elever. På

så sätt gynnade stipendiesystemet dem som redan hade inkluderats i den akademiska gemenskapen, män i 25–30-årsåldern. Stipendieprogrammets effekt förstärktes av att de stipendiater som gjort ett gott intryck och visat sig framgångsrika, eller deras heminstitutioner, ofta beviljades fortsatta forskningsanslag, när stipendiaterna väl återvänt från utlandsvistelsen.⁷⁷ John van Sickles promemoria, avsedd för internt bruk inom RF, efter ett besök hos samhällsvetarna i Lund 1932 visar hur urvalsprocessen gick till och hur systematiskt och målmedvetet stiftelsen planlade skapandet och rekryteringen av nya akademiska ledare.

van Sickle inleder promemorian med att konstatera att rekryteringsunderlaget för professorer i Sverige är litet eftersom det endast finns få lägre tjänster inom samhällsvetenskap i landet. För att bygga upp utbudet av tänkbara professorer brukar stiftelsen därför bevilja ett begränsat antal anslag à 6 000 till 8 000 kronor per år under sju år till briljanta unga män. Endast en symbolisk undervisningsskyldighet förväntas av dem. Så snart professorsstolar blir lediga fylls tjänsterna från denna grupp, fortsätter han. Forskare som inte klarat sig i professorskonkurrensen lämnas åt sitt öde. Det senare är svårt, skriver van Sickle, eftersom dessa män vid det laget i regel är för gamla för att få andra jobb. De sannolikt bästa kandidaterna till fortsatta forskningsanslag finns i den grupp tidigare RF-stipendiater som gjort bra ifrån sig under utlandsvistelserna, fortsätter han. Inte ens då finns några absoluta garantier för att de utvalda männen får de vakanta stolarna eftersom utnämningarna görs på grundval av sakkunnigutlåtanden. Men om vi väljer klokt, resonerar van Sickle, borde män med utländsk erfarenhet kunna överträffa andra sökande. Riskerna för att avsikterna med anslagsgivningen förfelas bör därför inte vara alltför stora, noterar han avslutningsvis.⁷⁸

RF-finansieringen skapade en självförstärkande dynamik där karriärplanering och forskningsanslag erbjöds forskare som redan upptäckts av stiftelsen, som van Sickles resonemang illustrerar. Det skedde på två sätt: dels genom att RF beredde vägen för ”sina” stipendiater och forskare att konkurrera framgångsrikt om existerande tjänster vid universitet och högskolor, dels genom att den bidrog till att skapa nya positioner som ett fåtal individer – de flesta män – fick tillgång till. En så gott som oundviklig, fast oavsiktlig, konsekvens av RF-finansieringen var att den förstärkte akademiens redan existerande könsstrukturer.

Elitgemenskap och manligt geni

En ytterligare aspekt i RF:s anslagspraktiker, med könade implikationer, var de föreställningar som förknippades med forskarrollen, forskaridentiteten och skapandet av excellenta forskare. Stiftelsens primära mål var att

utveckla forskning och undervisning i de länder där den verkade, och det gjordes genom "preparation of each country's scientific workers".⁷⁹ RF:s stipendieprogram var därmed individfokuserat, något som ofta poängterades i interna rapporter. Dess främsta mål var stipendiernas personliga utveckling, inte forskningen i sig.

Vid bedömning av stipendieansökningar fungerade stiftelsen i direktkontakt med forskargrupper i hela Europa. Nästan varje forskningscentrum besöktes en gång per år, oftare om det ansågs nödvändigt.⁸⁰ Genom urvalsprocessen formades en grupp av forskare som delade vissa egenskaper och kvalifikationer, ett forskningens internationella "brödraskap", som Olof Ljungström kallar det.⁸¹ Målet var att skapa forskareliter i varje land. Tillsammans bildade dessa en gemenskap där internationella forskningsvistelser och internationellt samarbete betraktades som en akademisk merit och där RF:s halvoftentliga status och namn fungerade som kvalitetsstämpel.⁸² Huistras och Wills undersökning av belgiska forskare som åkte till USA med hjälp av stipendier från Belgian American Educational Foundation visar, som jag konstaterade tidigare, samma sak.⁸³

I vilken mån det var möjligt, eller önskvärt, att skapa en vetenskaplig elit diskuterades ibland internt inom RF. Det fanns andra organisationer som koordinerade internationella stipendieprogram för forskare (som till exempel organisationer knutna till FN, ett flertal nationella och privata aktörer och stiftelser, bland dem de eftertraktade stipendierna från Fullbright-programmet och från American-Scandinavian Foundation). I jämförelse med dessa var Rockefellerprogrammen unika, enligt RF:s egen utvärdering på 1950-talet: RF-stipendierna låg på en mer avancerad akademisk nivå och utnämningsprocessen var selektiv på grund av de långa och nära kontakter som stiftelsen skapat med universitetet och olika forskningsorganisationer.⁸⁴ Återkommande betonas i programutvärderingar och rapporter mellan 1920- och 1950-talet att stipendievistelserna ska förbereda forskarna att inta ledande positioner i sina hemmiljöer. För att uppnå detta skulle till stipendiaterna väljas endast individer som visat "exceptionell intellektuell rang och förmåga till originell forskning", som det heter i en stipendieutlysning från 1929.⁸⁵ Inom de nyckeldiscipliner som stiftelsen satsade på – nationalekonomi och internationella relationer – hade RF-stipendierna uppnått en monopolställning som forskningsledare i Europa, sammanfattade Kitteridge i sin utvärdering 1940. Dessa ledare utmärkte sig genom "stor personlig betydelse [*distinction*], bred överblick över sina forskningsfält, ovanlig administrativ förmåga och kapacitet att samarbeta med forskare inom det egna landet och i andra länder".⁸⁶

Om målen var personlig utveckling och ledaregenskaper var idealet dessutom att stipendierna skulle ägna sig åt forskning så ostörda som möjligt,

något som kom till uttryck i RF:s familjepolicy. RF förespråkade att gifta stipendiater skulle lämna kvar familjen, eller hustrun, i hemlandet. Frågan om familjeanknytning diskuterades på stipendiekonferenser och interna dokument under 1930- och 1940-talen. Stipendierna var konstruerade så att forskarna fick 1 800 dollar per år (1932) för ett års vistelse i USA. Ett år var den kortaste period som rekommenderades för vistelsen. Förlängning kunde beviljas på grund av särskilda, vanligen forskningsmotiverade, skäl. Stiftelsen ansåg att stipendiaterna skulle bekanta sig med ”the American way of life”. Möjlighet fanns att ta med familjen och för det beviljades ett särskilt tillägg, vanligen 200 dollar per år. Stipendiaterna fick själva bekosta familjens resor till USA. I interna dokument påpekas även att livet är dyrt i USA, att stipendiaterna bör uppmärksammas på att familjetillägget kanske inte alltid är tillräckligt för att täcka levnadsomkostnaderna, och att läkarkostnaderna är höga och betalas av stipendiaten personligen. Det är därför viktigt, påpekar tjänstemännen, att stiftelsen försäkras sig om att både stipendiaten och hustrun är vid god hälsa.⁸⁷

Ett särskilt problem för stiftelsen tycks ha varit medföljande fruar som hade bristande kunskaper i engelska och som ”saknade oberoende intressen”, med andra ord var hemmafruar. Det ansågs fjärma stipendiaterna från möjligheten att ta del av det som vistelserna som bäst erbjöd: att snabbt komma i kontakt med det amerikanska livet och socialisera sig med forskarkollegor. Högutbildade fruar kunde däremot ibland vara en tillgång eftersom de kunde assistera stipendiaterna i forskningsarbetet, konstaterade tjänstemännen. Den ideala lösning som RF rekommenderade, men som få av de svenska forskarna tycks ha tillämpat, var att familjen stannade hemma och att stipendiaten tilldelades ett särskilt försörjningsstöd under mannens utlandsvistelse.⁸⁸

RF:s betoning av akademiska ledaregenskaper och dess familjepolicy kan ses i ljuset av diskussioner om det manliga geniet. Det var ingalunda så att alla, eller ens de flesta, av RF-stipendiaterna förväntades vara genier. Men föreställningen om vetenskapsmannen som ett geni – som en man med extraordinära mentala förmågor, kreativitet och originalitet – är djupt rotad i den västerländska kulturen.⁸⁹ Den kan även skönjas som en bakomliggande tankefigur i fondens interna diskussioner och i dess anslagspraktik. Steven Shapin visar i en undersökning av hur olika vetenskapliga kunskaper skapas och görs auktoritativa, att när utövandet av vetenskap i slutet av 1800-talet och under 1900-talets första decennier blev sekulariserat och förändrades från ett kall till ett vanligt arbete som går att leva på, innebar det inte att idén om det inspirerande, kreativa geniet försvann. Tvärtom, den har levt kvar i de industriella forskningslaboratorier som Shapin undersöker och i efterkrigstidens kommersialiserade vetenskap där karismatisk auktoritet är

en efterfrågad ledaregenskap.⁹⁰ Detsamma kan sägas om RF som var mycket mån om sina främsta forskare – i Sverige exempelvis nationalekonomen Gunnar Myrdal och zoologen John Runnström vid Stockholms högskola, kemisterna The Svedberg och Arne Tiselius vid Uppsala universitet och den grupp medicinare vid Karolinska institutet som Olof Ljungström studerat. Dessa uppmärksammades och berömdes för sina ledaregenskaper och beviljades anslag både för laboratorier och utrustning och för forskningsprojekt med åtföljande stipendier för yngre medarbetare, under ledning av de främsta männen. Flera blev Nobelpristagare, vilket noggrant dokumenteras i RF:s interna rapporter och i dess egna publikationer.⁹¹

Vad kan då, avslutningsvis, sägas om RF-finansieringens och stipendievistelsernas effekter på forskarpersona på individnivå? ”Det vore naturligtvis absurt att göra anspråk på att RF-stipendiaterna nått sina positioner enbart på grund av stipendieerfarenheterna”, skriver Tracy B. Kitteridge i en rapport 1942. Men, fortsätter han, ”knappast någon kan neka att denna erfarenhet spelat en avgörande roll för deras forskningsinriktning och bidragit till framgång”.⁹² En liknande bedömning gör Dag Blanck som närmare diskuterat tre RF-stipendiaters fortsatta utveckling och karriärer med utgångspunkt i biografiska publikationer. För nationalekonomen Gunnar Myrdal, kyrkohistorikern Gunnar Westin och statsvetaren Nils Stjernquist – som alla hade flera RF-stipendier och vistades längre perioder i USA – var dessa vistelser formerande erfarenheter, i ”både kropp och själ”. Myrdals forskarpersona påverkades på avgörande sätt av hans vistelser i USA teoretiskt, metodologiskt, i termer av finansiella resurser och karriärutveckling. Vistelsen som Rockefellerstipendiat 1929/1930 banade vägen för Carnegiestiftelsens erbjudande 1938 att anställa Myrdal som ledare för ett forskarteam som resulterade i publiceringen av *The American Dilemma* (1944), vilket i sin tur befäste Myrdals ställning som en internationell forskare med stjärnstatus. På liknande sätt åtföljdes Gunnar Westins stipendium 1929/1930 av flera längre USA-vistelser med resultatet att han inte enbart specialiserade sig på de religiösa dimensionerna av svensk emigration och amerikansk kyrkohistoria utan även anlätades som expert på svensk-amerikanska relationer mer generellt. Nils Stjernquists stipendievistelse på 1950-talet, slutligen, hade en avgörande betydelse för utvecklingen av statsvetenskap som disciplin i Lund.⁹³

Vad gäller forskningspolicy, praktiker och forskningens innehåll vore det lika orimligt att tro att forskarna slaviskt anpassade sig till RF:s normer.⁹⁴ Gösta Bagge protesterade exempelvis kraftfullt mot RF:s familjepolicy 1932 och hävdade att ur svensk synpunkt var det orimligt att åtskilja unga par genom att kräva att forskarna skulle lämna sina hustrur och barn hemma. Att fruarna skulle distrahera männen i deras forskningsintressen var möjligen

Gunnar Myrdal föreläser på Socialvetenskapliga institutet vid Stockholms högskola, 1938. Källa: Rockefeller Archive Center, Sleepy Hollow, N.Y.

sant för vissa nationer, men stämmer inte när det gäller svenska stipendiater, hävdar han. Tvärtom, en ung forskares fru kan ofta vara behjälplig i forskningsarbetet. Och som av en händelse nämner Bagge Gunnar Westin som exempel på en stipendiat som förlorat några månaders arbete eftersom hans hustru, som var van att assistera honom, inte kunnat följa med till USA.⁹⁵ Det är vidare också känt att Stockholmsskolans nationalekonomer ingalunda var intresserade av induktiv och i huvudsak empirisk forskning utan arbetade med makroekonomisk teoribildning, både med finansiering från RF och från andra källor. Men flera av de praktiker och ideal som infördes tillsammans med amerikansk forskningsfinansiering – som projektorienterad forskning och skapandet av forskarpersona, status och karisma genom genomförande och ledning av forskningsprogram – blev bestående inslag i universitetens forskningsmiljöer.

Forskarpersona är en man

Individer är inte de enda aktörer som bidrar till att skapa och upprätthålla forskarpersonae. Även institutioner, i detta fall en forskningsfinansiär, fungerar personaskapande. Att stiftelser, företag och andra privata aktörer stödde forskning och undervisning genom donationer och bidrag vid universitet och högskolor var i sig inte något nytt. Det nya som den amerikanska filantropin,

och framför allt RF, representerade i Europa under mellankrigstiden var de stora ekonomiska resurserna i kombination med planlagda forsknings- och stipendieprogram och genomtänkt organisation för anslagsgivning. RF byggde under 1920- och 1930-talen upp en organisatorisk kapacitet som få andra privata finansärer kunde matcha. Stiftelsen arbetade långsiktigt med att stödja forskare och bygga upp forskningsmiljöer på områden som expanderade eller var på väg att institutionaliseras, och den gjorde det i samarbete med akademiker, stater och kommunala myndigheter i olika länder. RF-finansieringen fick på så sätt ett slags halvoffentlig status som medförde att det för enskilda forskare var prestigefullt att ha blivit finansierad med RF-medel. Den samhällsvetenskapliga forskning och undervisning, inklusive institutionsbyggnad och bibliotek, som RF bidrog till att bygga upp vid Stockholms högskola 1926–1938, lade grunden för högskolans (senare Stockholms universitets) forskning på området. Med RF-medel skapades positioner och karriärvägar för yngre forskare. Nedlagda i dessa positioner fanns förväntningar och krav både på forskaren som person och på den forskning som skulle bedrivas eller, med andra ord, föreställningar om forskarpersona. RF-finansieringen innebar – åtminstone delvis – en form av gränsdragningsarbete både med avseende på den samhällsvetenskapliga forskningens innehåll och forskningspraktiker. Enligt RF skulle den vara induktiv, empiriskt inriktad och tvärvetenskaplig och helst bedrivas i forskarlag. Även om alla forskare inte anpassade sig till dessa ideal, är det tydligt att forskare som utvalts att delta i fondfinansierade program erbjöds goda karriärmöjligheter och ofta blev integrerade i tidens akademiska system. Vissa forskningsområden och inriktningar uteslöts från finansiering, vid Stockholms högskola exempelvis teoretiskt inriktad, tyskinfluerad sociologisk forskning i början av 1930-talet, med motiveringen att forskningen skulle vara praktiskt tillämpbar.

Slutligen var RF:s stöd baserat på, och förstärkte, forskningspraktiker som passade män bättre än kvinnor. Den ideala forskaren var en person som inte var tyngd av privatlivet och familjen utan kunde ägna sig åt ”ren” forskning, utan störningar. RF:s policy var fram till 1950-talet att avråda stipendiaterna att ta familjen med sig till utlandsvistelsen. Idealet var en ogift man eller en gift man som lämnade familjen hemma och för vilken fonden betalade extra försörjningsstöd så att hustru och barn kunde klara sig i hemlandet under mannens frånvaro. Med hjälp av RF-finansiering skapades ekonomiska strukturer och praktiker för tillsättning av befattningar i akademin, vid sidan av de existerande strukturer som uteslutit kvinnor (och andra minoriteter) från akademiska positioner.

Genius Minds are Requested! The Rockefeller Foundation, Scientific Personae and Gender at Stockholm University during the Inter-War Years

This article explores the relationship between research funding and the creation of scientific personae (or scientific identities) in the 1920s–1940s. The focus is on the Rockefeller Foundation and its contribution in terms of creating new research areas and disciplines in the social sciences at Stockholm University. The aim of this funding was to create academic leaders. Three questions are in focus: Which researchers, men and women, were appointed to the prestigious Rockefeller fellowships and research programs? Which notions concerning intellectual talent and expectations of academic performance are discernable in the funding policy? What were the implications of the funding practices in terms of scientific personae and gender? This article argues that institutions, and research funding bodies such as the Rockefeller Foundation, are important actors in the process of creating scientific personae. It shows that this funding created a self-reinforcing dynamic in which the Rockefeller Foundation paved the way for “their” researchers to successfully compete with regard to existing appointments at universities and institutions of higher education and also helped create new positions that only a few individuals – mostly men – were given access to. A deep-rooted idea of the scientist or scholar as a genius – a person with extraordinary mental skills, originality and creativity – was an underlying mental image of the research policy. The funding practices strengthened existing gender structures in the academia, and Rockefeller Foundation funding represented an important form of boundary work for the benefit of men in terms of research practices and family policy. The method used in this study is a “thick description” and analysis of sources, mainly in the archives of the Rockefeller Foundation.

Keywords: Scientific personae, gender, Stockholm University, Rockefeller Foundation, 1920s–1940s

Noter

- 1 Denna artikel har tillkommit inom ramen för ett internationellt forskningsprogram, ”Scientific Personae in Cultural Encounters in Twentieth Century Europe”, finansierat av Marcus och Amalia Wallenbergs minnesfond. Tack till Dag Blanck och projekt-kollegorna Mineke Bosch och Kaat Wils för värdefulla synpunkter, liksom till Don Opitz som kommenterade en tidigare version av texten vid European Society for the History of Science’s konferens i Prag i september 2016. För ett resonemang om den amerikanska filantropins betydelse för internationalisering och finansiering av europeisk

- forskning efter första världskriget, se Katharina Rietzler, "Experts for Peace. Structures and Motivations of Philanthropic Internationalism in the United States and Europe", i *Internationalism Reconfigured. Transnational Ideas and Movements between the World Wars*, Daniel Laqua (red.), London 2011, s. 45–65.
- 2 Earlene Carver, "Gösta Bagge, the Rockefeller Foundation, and Empirical Social Science Research in Sweden, 1924–1940", i *The Stockholm School of Economics revisited*, Lars Jonung (red.), Cambridge 1991, s. 79–97; David L. Seim, *Rockefeller Philanthropy and Modern Social Science*, London 2013, s. 105–106; Olof Ljungström, *Ämnessprängarna. Karolinska institutet och Rockefeller Foundation 1930–1945*, Stockholm 2010; Anna Larsson, *Det moderna samhällets vetenskap. Om etableringen av sociologi i Sverige 1935–1955*, Umeå 2001, s. 40–53; Christian Fleck, *A Transatlantic History of the Social Sciences. Robber Barons, the Third Reich and the Invention of Empirical Social Research*, London 2011.
 - 3 Fleck 2011, s. 21–25.
 - 4 Äldre akademisk litteratur om amerikansk filantropi, och om RF mer specifikt, fokuserar på beskrivningar och analyser av ideologin och den filantropiska forskningsfinansieringens organisation och på individuella aktörers och grupper (stiftelseledningarnas och tjänstemännens) roll i utveckling av forskning och implementering av forskningsfinansiering; se till exempel Martin Bulmer & Joan Bulmer, "Philanthropy and Social Science in the 1920's. The Case of Beardsley Ruml and the Laura Spelman Rockefeller Memorial, 1922–1929", *Minerva* (19), 1981, s. 347–407; Donald Fisher, "The Role of Philanthropic Foundations in the Reproduction and Production of Hegemony. Rockefeller Foundations and the Social Sciences", *Sociology* (17:2), May 1983; Martin Bulmer, "Philanthropic Foundations and the Development of the Social Sciences in the Early Twentieth Century. A Reply to Donald Fisher", *Sociology* (18:4), November 1984; Roger Geiger, *To Advance Knowledge. The Growth of American Research Universities, 1900–1940*, New York 1986; Earlene Craver, "Patronage and the Directions of Research in Economics. The Rockefeller Foundation in Europe, 1924–1938", *Minerva* (24:2–3), June 1986; Robert Kohler, *Partners in Science. Foundations and Natural Scientists 1900–1945*, Chicago 1991. Senare forskning har ställt mer specifika frågor om stiftelserna och deras verksamhet: om filantropisk internationalism, internationella relationer och amerikanisering, stiftelsernas påverkan på amerikansk utrikespolitik, deras roll i skapandet av discipliner, forskningsmiljöer och specifika forskningsprogram, om utvecklingen av empirisk samhällsvetenskaplig forskning i Europa och om de amerikanska stiftelsernas roll i de europeiska välfärdsstaternas historia. Se till exempel Katharina Rietzler, "Philanthropy, Peace Research and Revisionist Politics. Rockefeller and Carnegie Support for the Study of International Relations in Weimar Germany", *Bulletin of the German Historical Institute*, Washington D.C., Supplement 5, 2008, s. 61–79; Rietzler 2011; Katharina Rietzler, "Of Highways, Turntables, and Mirror Mazes. Metaphors of Americanisation in the History of American Philanthropy", *Diplomacy & Statecraft*, 2013 (24:1); Inderjeet Parmar, *Foundations of the American Century. The Ford, Carnegie, and Rockefeller Foundations in the Rise of American Power*, New York, 2011; Ann Yrjälä, *Public Health and Rockefeller Wealth. Alliance Strategies in the Early Formation of Finnish Public Health Nursing*, Åbo 2005; Pierre-Yves Saunier & Ludovic Tournés, "Philanthropies croisées: A Joint Venture in Public Health at Lyon (1917–1940)", *French History* 2009, s. 216–240, (23:2), June 2009; James A. Secord, "Knowledge in Transit", *Isis* 95, no. 4 2004, s. 654–672; Ljungström, 2010; Fleck 2011; Seim 2013; Klaus Petersen, John Stewart & Michael Kuur (red.), *American Foundations and the European Welfare States*, University of Southern Denmark 2013.

- 5 Stipendiekort, Rockefeller Archive Center (RAC), Sleepy Hollow, N.Y., RF, Rb 10, Fellowship recorder cards.
- 6 Bland stipendiaterna fanns två disputerade kvinnor som erhöll regelrätta forskarstipendier: nationalekonomen Karin Kock vid Stockholms högskola (som fick ett stipendium 1935 men avstod från att använda det av personliga skäl) och medicinaren Inga Lindgren vid Karolinska institutet (som fick stipendium 1950 men stannade kvar i USA). Två odisputerade kvinnor tilldelades så kallade utbildningsstipendier: Elsa Abramsson (socialt arbete) och Alva Myrdal (psykologi). Utöver dessa fanns bland RF-stipendiaterna 18 yrkesutbildade kvinnor utan akademisk utbildning inom folkhälsa och sjukvård. Folkhälsa och medicin hörde till RF:s traditionella stödprogram och stiftelsen bidrog till professionaliseringen av dessa fält i Europa genom utbildning av mellanchefer på sjuksköterskeskolor och folkhälsoutbildningar i USA och Kanada.
- 7 RAC, RF, RG Cox and Reece, Box 17, Folder 386.
- 8 Lorraine Daston & Otto H. Sibum, "Introduction. Scientific Personae and Their Histories", *Science in Context* 2003:1-2.
- 9 Mineke Bosch, "Scholarly Personae and Twentieth-Century Historians. Explorations of a Concept", *BMGN – Low Countries Historical Review* 2016:4, s. 33-54.
- 10 Conal Condren, Stephen Gaukroges & Ian Hunter (red.), *The Philosopher in Early Modern Europe. The Nature of a Contested Identity*, Cambridge 2006, s. 1-16; Karen Green & Jacqueline Broad, "Fictions of a Feminine Philosophical Persona. Christine de Pizan, Margaret Cavendish and Philosophia Lost", i Condren, Gaukroges & Hunter 2006, s. 229-253.
- 11 William Clark, *Academic Charisma and the Origins of the Research University*, Chicago 2006, s. 19.
- 12 Margaret W. Rossiter, *Women Scientists in America. Struggles and Strategies to 1940*, Baltimore 1982, s. 268.
- 13 Den viktigaste av de svenska stiftelser som finansierade forskning under tidigt 1900-tal, Knut och Alice Wallenbergs stiftelse, grundades 1917. Även den danska Carlsbergfonden (grundad 1876) och den tyska Alexander von Humboldt-Stiftung (grundad 1860) nämns som tidiga privata forskningsfinansiärer i Europa. Se Gunnar Hoppe, Gert Nylander & Ulf Olsson, *Till landets gagn*, Stockholm 1993, s. 11.
- 14 Parmar 2014, s. 10.
- 15 Rossiter 1982, s. 269.
- 16 Kohler 1991, s. 395.
- 17 Pieter Huistra & Kaat Wils, "Fit to Travel. The Exchange Program of the Belgian American Educational Foundation. An Institutional Perspective on Persona Formation", i *BMGN – Low Countries Historical Review* 2016:4, s. 112-134.
- 18 Green & Broad 2006.
- 19 Herman Paul, "The Scholarly Self. Ideals of Intellectual Virtue in Nineteenth-Century Leiden", i L.W.M. Bod, J. Maat, M.A. Weststeijn (red.), *The Making of the Humanities*, vol. 2. *From Early Modern to Modern Disciplines*, Amsterdam 2012, s. 397-411; Herman Paul, "The Heroic Study of Records. The Contested Persona of the Archival Historian", i *History of the Human Sciences* 2013, s. 67-83; Herman Paul, "What is a Scholarly Persona? Ten Thesis on Virtues, Skills and Desires", *History and Theory* 2014, s. 348-371.
- 20 Roger L. Geiger, *The Advance of Knowledge. The Growth of American Research Universities 1900-1940*, Oxford, 1986, s. 142.
- 21 Geiger 1986, s. 142-143.
- 22 Bland annat inledde RF ett försök att på världsskala utrota hakmasken, ett projekt som

- bedrivits framgångsrikt i södra delarna av USA, och i samma anda inleddes projektet att introducera moderna medicinska praktiker i Kina. Se Geiger 1986, s. 144.
- 23 Geiger 1986, s. 141-173; Craver 1986. Wickliff Rose var professor i filosofi vid Peabody College och hade anställts att leda Rockefeller Sanitary Commission 1910 och RF:s International Health Board 1916.
 - 24 Fleck 2011, tabell 1.1, s 14-15. Jämförelsen bygger på internationell historisk statistik, sammanställd av Brian Mitchell och av FN. Genomsnittet (antal studenter i högre utbildning per 100 000 invånare) i de 30 länderna var 160 studenter år 1920, 398 år 1950 och 1 111 år 1970. Efterblivenheten i Norden fram till 1950 gäller även Danmark, Finland och Norge. I USA fanns 566, 1 764 och 3 713 studenter per 100 000 invånare i högre utbildning under respektive år 1920, 1950 och 1970.
 - 25 Aant Elzinga, "Universities, Reserach and the Transformation of the State in Sweden", i Sheldon Rothblatt & Björn Wittrock (red.), *The European and American University since 1800*, Cambridge 1993, s. 197-214.
 - 26 Craver 1986; Craver 1991, Seim 2013, s. 158-159; Ljungström 2010. Se även Larsson 2001, s. 40-53.
 - 27 RAC, RF, R.G. 1.2., Box 50, Folder 384: T.B. Kitteridge: Social Science Fellowships in Europe, Rockefeller Foundation 1924-1938.
 - 28 Detta gäller oavsett RF:s relativt omfattande stöd till forskningsmiljöer vid Uppsala universitet, till exempel till The Svedbergs laboratorium i slutet av 1920-talet och under 1930-talet, se Ljungström 2010, s. 88-89, 165-166; Sven Widmalm, "The Svedberg och gränsen mellan vetenskap och teknik", i Sven Widmalm (red.), *Artefakter. Industrin, vetenskapen och de tekniska nätverken*, Hedemora 2004, s. 151-156.
 - 29 Rockefeller Archive Center (RAC), Sleepy Hollow, N.Y.: RF Rb 10, Fellowship recorder cards.
 - 30 Uppgifterna bygger på bevarade stipendiekort i RF:s arkiv och ger en i stora drag heltäckande bild av fördelningen av stipendier mellan lärosäten och olika discipliner. Kortkatalogen är inte fullständig. Dag Blanck har i RF-publikationer identifierat 157 svenskar bland stipendiaterna, se Dag Blanck, "Traveling Scholars - Swedish American Travelers across the Atlantic in the 20th Century", i Petersen et al. 2013, s. 17.
 - 31 Craver 1991, s. 79-80; Seim 2013, s. 105-106.
 - 32 Earlene Craver, "Patronage and the Directions of Research in Economics. The Rockefeller Foundation in Europe, 1924-1938", *Minerva*, 1986:2-3, s. 205-222; Seim 2013, Gustav Cassel, "Meddelanden. Londons högskola för ekonomiska och politiska vetenskaper", särtryck ur *Ekonomisk tidskrift* 1901, Riksarkivet: Stockholms högskolas arkiv, Ö II:2, Lindhagen 1869-1941: Början till bildandet af ett socialvetenskapligt institut vid högskolan.
 - 33 Seim 2013, s. 154-159.
 - 34 Craver 1991, s. 81-82.
 - 35 RAC, Rockefeller Foundation Rb 1.1. Box 10, Folder 104, Memorandum.
 - 36 RAC, RF, R.G. Cox and Reece, Box 17, Folder 386, General report, S.S. Program in Europe 1924-1939, T.B.K. 14 Dec. 1939.
 - 37 Geiger 1986, s. 1-20; Roger Geiger, "Research, Graduate Education, and the Ecology of American Universities; An Interpretive History", i Rothblatt & Wittrock 1993, s. 234-251.
 - 38 Geiger 1986, s. 149-151; Geiger 1993, s. 246-247.
 - 39 RAC, RF, R.G. Cox and Reece, Box 17, Folder 386, General report, S.S. Program in Europe 1924-1939, T.B.K. 14 Dec. 1939, s. 10-13; Geiger 1993, s. 247.
 - 40 RAC, RF, Cox and Reece, Box 17, Folder 386: General Report. S.S. Program - Europe, T.B.K. 14 Dec. 1939.

- 41 Geiger 1986, s. 153; Clark 2006, 78–81.
- 42 Geiger 1986, s. 167–173.
- 43 Rockefelleranslagen på cirka 280 000 dollar 1926–1938 ska ställas mot högskolans inkomster som (utan anslag för byggnader) uppgick till 920 000 kr 1921–1930 och under nästa tioårsperiod till knappt 1 364 000 kronor. Se Sven Tunberg, *Stockholms högskolas historia före 1950*, Stockholm 1957, tabell 2, s. 300.
- 44 Ingvar Svennilsson, "Nationalekonomi", i *Stockholms högskola under Sven Tunbergs rektorat. Minnesskrift*, Stockholm 1949, s. 146–153.
- 45 RAC, RF, R.b. 1.1., Box 10, Folder 104, Rockefeller Foundation till Sven Tunberg 15/4 1931, John van Sickle till Gösta Bagge 20/5 1931, Sven Tunberg till Rockefeller Foundation 3/7 1931.
- 46 Geiger 1986, s. 146–153.
- 47 RAC, RF R.G. 1.2., Box 482, Folder 1931, Diary, John van Sickle 1931.
- 48 RAC, RF, R.b. 1.1., Box 10, Folder 104, John van Sickle till Gösta Bagge 20/5 1931.
- 49 RAC, RF R.G. 1.2., Box 482, Folder 1931, Diary, John van Sickle 1931.
- 50 RAC, Gunnar Myrdal till Sydnor H. Walker, Folder 105, Box 11, Rockefeller Foundation, Rb 1.1.
- 51 Rockefeller Archive Center (RAC), Sleepy Hollow, N.Y.: RF Rb 10, Fellowship recorder cards.
- 52 RAC, Rockefeller Foundation Rb 1.1. Box 10, Folder 104, Memorandum.
- 53 Thomas Gieryn, "Boundary Work and the Demarcation of Science From Non-Science. Strains and Interests in Professional Ideologies of Scientists", *American Sociological Review*, 1983, s. 781–795; Thomas F. Gieryn, *Cultural Boundaries of Science. Credibility on the Line*, Chicago 1999. Se även Anna Larsson, *Det moderna samhällets vetenskap. Om etableringen av sociologi i Sverige 1930–1945*, Umeå 2001, s. 15–16; Anna Tunlid, *Ärftlighetsforskningen gränser. Individier och institutioner i framväxten av svensk genetik*, Lund 2004, s. 19–21.
- 54 Larsson 2001, s. 48–49.
- 55 Gösta Bagge till Edmund Day/Rockefeller Foundation, 23/9 1933, Folder 108, Box 11, RF Rb 1.1., RAC.
- 56 RAC, RF, R.G. 1.2. Social Science Fellowship Program in Europe – Rockefeller Foundation 1924–1938.
- 57 Fleck 2011, s. 39–44.
- 58 RAC, RF, RG Cox and Reece, Box 17, Folder 386.
- 59 Folder 378, Box 49, RG 1.2. RF, Inter-Office Correspondence 27/10 1937.
- 60 Rietzler 2008, s. 62–64.
- 61 Ljungström 2010, s. 68.
- 62 Fleck, s. 74.
- 63 Paul 2014.
- 64 RAC, RF, RG Cox and Reece, Box 17, Folder 386.
- 65 Clark 2006, s. 462–466; Fleck 2011, s. 10–27.
- 66 Fleck 2011, s. 23–25.
- 67 Clark 2006, s. 16–19.
- 68 RAC, Fellowship recorder cards.
- 69 I RF:s brevväxling med Walter Stewart på Princeton University, som arbetade med en undersökning om RF-stipendiaterna, framgår att mappar med information om de utländska stipendiaterna förstördes under kriget för att de inte skulle hamna i "fiendehänder". Det framgår även att mappar som innehöll personlig information om stipendiaterna (personlig historia, fysisk undersökning, rapporter och korrespondens om ovanliga omständigheter som sjukdom, dödsfall och liknande händelser) systematiskt

- kasserades två år efter stipendietidens utgång. Se Roger F. Evans till Walter Stewart, 3/2 1944, Folder 379, Box 49, Rockefeller Foundation, RG 1.2., RAC.
- 70 Se till exempel RAC, RF, RG 1.2., Box 49, Folder 378, Inter-Office Correspondence 25/2 1941, "Fellowship Policy".
- 71 Uppgifterna bygger på bevarade stipendiekort och andra handlingar i RF:s arkiv. Dag Blanck har räknat antalet svenska stipendiater till 157: Blanck 2013, s.172.
- 72 RAC, RF, Fellowship recorder cards.
- 73 De två kvinnorna i gruppen var Elsa Abramsson och Alva Myrdal. Abramsson var Gösta Bagges elev och hörde till den första gruppen svenska RF-stipendiater.
- 74 Kirsti Niskanen, *Karriär i männens värld. Nationalekonomen och feministen Karin Kock*, Stockholm 2007, s. 33–75; Kirsti Niskanen, "Den intellektuella parrelationens politik och praktik. Karin Kock och Hugo Lindberg", i Annika Berg, Christina Florin & Per Wisselgren (red.), *Par i vetenskap och politik*, Umeå 2011, s. 351.
- 75 RAC, RF, Fellowship recorder cards.
- 76 Fleck 2011, s. 72. Se även Rossiter 1982, s. 271.
- 77 RAC, Rockefeller Foundation Rb 1.1. Box 10, Folder 104, Memorandum.
- 78 RF, RG 1.2., Series 100, Sub-series 100 ES, Box 49, Folder 376.
- 79 RAC, RF, R.G. 1.2., Box 43, Folder 378, Thomas B. Appleget: Report on fellowship programs of the Rockefeller Foundation 1932, s. 74.
- 80 RAC, RF, R.G. Cox and Reece, Box 17, Folder 386, Report on SS Fellowship program, 1924–1939.
- 81 Ljungström 2010, s. 63–64.
- 82 RAC, RF, R.G. 1.2., Box 49, Folder 379, DSS fellowship program (rapport) 1954, s. 7.
- 83 Huistra & Wils 2016, s. 117–118.
- 84 RAC, RF, R.G. 1.2., Box 49, Folder 379.
- 85 RAC, RF, R.G. 1.2., Box 49, Folder 375.
- 86 RAC, RF, RG Cox and Reece, Box 17, Folder 386.
- 87 RAC, RF, R.G. 1.2., Box 49, Folder 376, Memorandum, s. 2.
- 88 Memorandum, 29/4 1932, RAC, RF, R.G. 1.2; Box 49, Folder 376.
- 89 Christine Battersby, *Gender and Genius. Towards a Feminist Aesthetics*, London 1989; Hillevi Ganetz, "The Nobel Celebrity-Scientist: Genius and Personality", i *Celebrity Studies* 2015, <http://dx.doi.org/10.1080/19392397.2015.1088394> (2016–03–11). Se även Kristina Nordström, *Genus och geni hos Thomas Thorild*, Göteborg 2014.
- 90 Steven Shapin, *The Scientific Lifé. A Moral History of Late Modern Vocation*, Chicago 2008, s. 1–267.
- 91 RAC, RF, R.G. 1.2., 800 A, Sweden: Nobel Prize 1979, List of Nobel Prize Laureats who had any form of RF assistance, 1901–1978, prepared by Jane Allen 22 May 1979.
- 92 Tracy B. Kitteridge till JHW, 19/1 1942, RAC, RF, R.G. 1.2., Box 49, Folder 378.
- 93 Blanck 2013, s. 172–176.
- 94 Se även Helge Rausch, "US 'Scientific Philanthropy' in France, Germany and Great Britain. Historical Snapshots of an Interwar Panorama", i Petersen et al. 2013, s. 96–97.
- 95 Gösta Bagge till John van Sickle 9/3 1932, RAC, RF, R.G. 1.2., Box 49, Folder 376.